

на исследовательской основе и особенностями развития ИКТ-компетентности на основе включения в профессиональную подготовку основных принципов разработанного стандарта.

Ключевые слова: ИКТ-компетентность, профессиональная подготовка.

Pavliuk R., Liakh T., Klishevych N. Approaches to ICT-Competence Standard's Development in the Research-Based Training System of the Future Specialist of the Social Sphere in Ukraine

The article is devoted to the study of the peculiarities of applying the recommendations of the UNESCO project "The Structure of ICT Competence of Teachers" in the system of preparation of future specialists of the social sphere. The authors formulate the key approaches to building of the standard of ICT competence of future specialists of the social sphere on the basis of elaboration of the basic concepts and approaches to the definition of the principles of a competent approach in education. The theoretical component of the construction educational process of the future specialists of the social sphere on the basis of research-based training principles is substantiated by developing principles, methods, characteristics, key approaches and the main types of such training. The parallels and interrelations between the training system for future specialists in the social sphere on the research-based training principles and the peculiarities of the development of ICT competencies are based on the inclusion into the professional training of the basic principles of the developed standard.

Key words: ICT competence, professional training.

Стаття надійшла до редакції 30.09.2017 р.

Прийнято до друку 24.11.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Безпалько О. В.

УДК 378.1:378.4+140.8

І. Ю. Регейло

ЦІННІСНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Сучасний глобалізований світ та потреби суспільства знань висувають нові вимоги до цінностей особистості. В умовах імплементації Закону України «Про освіту» (2017 р.) особливі функції покладаються на науково-педагогічного працівника, зокрема на якість викладання, та постає необхідність щодо перегляду його професійних компетентностей і насамперед, цінностей, що є стратегічним орієнтиром у діяльності особистості загалом.

Проблему цінностей всебічно висвітлено в багатьох галузях зокрема, у філософії (Т. Андрущенко, Т. Калюжна та ін.), психології (Г. Балл, І. Бех та ін.), соціології (Є. Головаха, А. Ручка та ін.), державному управлінні (В. Козаков, С. Горбатюк та ін.), педагогіці (В. Луговий, Ю. Пелех та ін.).

Дослідження проблем професійної компетентності науково-педагогічного працівника здійснювалося за такими напрямками: професійна компетентність особистості (І. Бех, Н. Бібік, В. Кремень, В. Луговий, С. Максименко, Н. Ничкало, О. Савченко, С. Сисоєва, Л. Хоружа та ін.), особистісні якості (Н. Гузій, А. Незабутня, І. Сингаївська), оцінювання професійної компетентності (І. Булах, М. Мруга, А. Ставицький, І. Філончук), професійний розвиток (Я. Бельмаз та ін.) викладача тощо. Утім професійні компетентності науково-педагогічного працівника, їх складові, зокрема ціннісні компетентності, висвітлені недостатньо і представлені лише в наукових працях В. Лугового та ін. Саме тому на етапі визначення та вмотивованого обґрунтування для вітчизняного освітнього простору важливим є вивчення цінностей викладачів у площині кращих світових практик.

Мета статті полягає у висвітленні європейського досвіду визначення цінностей загалом та ціннісних компетентностей викладацького персоналу на підставі аналізу нормативних актів європейських інституцій, що, зокрема регламентують забезпечення якості вищої освіти.

Інтеграція України до Європейського Союзу зумовила її входження до Європейського простору вищої освіти (ЄПВО), що реалізується шляхом виконання не лише Болонського процесу, а й Лісабонського порядку денного (2009 р.) та втіленням його стратегії «Освіта і підготовка 2020» (2009 р.). Однією з чотирьох цілей зазначеної стратегії, які зобов'язуються досягнути країни ЄС, є підвищення якості і результативності освіти та професійної підготовки [1]. Саме забезпечення якості освіти, відповідальність за яку покладається на кожний навчальний заклад згідно з принципами їх автономії, стала основою створення ЄПВО, про що зазначалося в Берлінському комюніке (2003 р.) [там само].

Особливо розгорнуто проблему якості освіти представлено на Міністерській конференції в Єревані 14-15 травня 2015 р., де було ухвалено «Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» у новій редакції. Європейські Стандарти і рекомендації мають на меті сприяти «створенню загальноприйнятої системи цінностей, сподівань та зразкової практики щодо якості та її забезпечення різними установами та агенціями у всьому Європейському просторі вищої освіти» [9]. У наведеному документі висвітлено цілі, принципи та орієнтири в цілому, які є вирішальними для успішного забезпечення якості та навчальних середовищ у вищій освіті. Так, стандарти щодо забезпечення якості мають три складові: внутрішнє забезпечення якості, зовнішнє забезпечення якості та агентства забезпечення якості, кожна з яких конкретизується в певній послідовності.

До стандартів внутрішнього забезпечення якості і віднесено викладацький персонал, роль якого є вирішальною поряд з досягненнями студентів та їхніми результатами.

У вітчизняному освітньому просторі ключові напрями реформування національної освіти щодо забезпечення якості освіти й освітньої діяльності започатковані Національною рамкою кваліфікацій (2011 р.) та ухвалені Законом України «Про вищу освіту» (2014 р.). Зокрема, затверджено критерії, правила і процедури оцінювання науково-педагогічної діяльності та науково-педагогічних працівників. Однак лише в новому Законі України «Про освіту» (2017 р.) ухвалено вимогу щодо наявності професійних стандартів [2]. Саме професійні стандарти регламентують перелік професійних якостей викладацького персоналу та професійних і ключових компетентностей зокрема, цінностей. Тому здійснюючи добір викладацького складу, що проводиться на прозорих засадах, заклади вищої освіти повинні надавати перевагу науково-педагогічним працівникам, які володіють відповідними компетентностями і зокрема, ціннісними компетентностями.

Вивчення переліку ціннісних компетентностей викладацького персоналу на підставі здійснення аналізу світового досвіду сприятиме визначенню ціннісних компетентностей науково-педагогічних працівників, оскільки таким дослідженням з боку вітчизняних вчених приділено недостатню увагу.

Насамперед варто наголосити, що цінності особистості і суспільства в цілому є одним з пріоритетних напрямів досліджень, що здійснюються у світовому вимірі. Для проведення опитувань створено глобальний дослідницький проект Світове дослідження цінностей (World Values Survey), в якому вивчають зміни цінностей та їх вплив на соціальне і політичне життя. У проекті беруть участь вчені з понад 300 науково-дослідних установ, організацій, університетів та команд з багатьох країн, що становлять розгалужену мережу у межах Асоціації WVS з головним офісом в Австрії під керівництвом Виконавчого комітету, Наукового консультативного комітету та Генеральної асамблеї WVS [14].

Світове дослідження цінностей створене на основі Європейського дослідження цінностей (European Values Study), яке вперше було здійснено в 1981 р., нині охоплює майже 100 країн і сьоме опитування передбачається на 2017-2018 рр. Основними напрямками, що відображені в опитуванні є: підтримка демократії, толерантність до іноземних громадян та етнічних меншин, підтримка гендерної рівності, роль релігії та зміна рівня релігійності, вплив глобалізації, ставлення до навколишнього середовища, робота, сім'я, політика, національна ідентичність, культура, різноманітність, незахищеність та особисте благополуччя тощо [там само].

Щодо Європейського дослідження цінностей – це масштабна, міжнаціональна дослідницька програма досліджень (1981, 1990, 1999 та 2008 рр.), започаткована Європейською дослідницькою групою оцінок

систем (EVSSG) наприкінці 70-х років минулого століття, і тепер здійснюється в рамках фонду European Values Study (EVS). Дослідники мали на меті вивчення основних цінностей особистості зокрема, уявлення про ідеї, переконання, переваги, ставлення, цінності та думки громадян у всій Європі про життя, сім'ю, працю, релігію, політику та суспільство. Поглиблений аналіз результатів (2008 р.), що охопив 47 країн за участю близько 70 тис. осіб, стосовно Західної та Центральної Європи дав підстави для висновку про глибоку трансформацію сучасної культури, яка залежить від стадії соціально-економічного розвитку та історичних процесів, характерних для кожної нації. Нове опитування 2017 р. надасть змогу проаналізувати вплив економічних криз на нові цінності європейців [8].

З огляду на важливість проблеми цінностей особистості у міжнародному вимірі, привертає увагу модель компетентностей фахівця секретаріату та організаційні цінності, що розроблені в Організації Об'єднаних Націй. В ООН вважають, що організаційні цінності – це спільні принципи та переконання, які є основою роботи Організації та спрямовані на діяльність та поведінку їх співробітників. У процесі проведеного аналізу було виділено три групи організаційних цінностей: добросовісність, професіоналізм та повагу до різноманіття, що стали основними цінностями Організації і були включені в модель компетентностей [13]. Зокрема, добросовісність виявляється через представлення цінностей ООН в повсякденній діяльності та поведінці, провадження професійної діяльності без розгляду особистої вигоди; стримування непотрібного політичного тиску в процесі прийняття рішень; не зловживання владою; підтримка рішень в інтересах ООН, навіть якщо вони непопулярні; оперативне вжиття заходів у випадках непрофесійної або неетичної поведінки.

Головними ознаками професіоналізму є шанобливе ставлення до роботи та задоволення від усвідомлення досягнутих успіхів; майстерність в оволодінні спеціальністю; добросовісність та ефективність у виконанні обов'язків, дотримання термінів виконання відповідних зобов'язань та досягнення результатів; мотивація професійними, а не особистими проблемами; наполегливість у вирішенні проблем; збереження спокою у стресових ситуаціях [там само].

Повага до різноманітності полягає в ефективній роботі з людьми різних верств населення; гідне і шанобливе ставлення до людей; однакове ставлення до чоловіків і жінок; вияв поваги і розуміння різних поглядів та демонстрація такого розуміння у щоденній роботі та прийнятті рішень; вивченні власних упереджень та поведінки для уникнення стереотипних відповідей; недискримінації будь-якої особи чи групи людей [там само].

Входження України до Європейського Союзу зумовлює дотримання цінностей, на яких засновано ЄС та які є фундаментом вільного, сучасного і демократичного суспільства. До них віднесено

шість базових європейських цінностей: гуманістичне мислення (основна увага приділяється людині), раціональність (основним джерелом прийняття рішення є наявність підстави), світськість (поділ повноважень релігії і політики), верховенство права (правосуддя за світськими законами і конституцією), демократія (представники періодично обираються народом), права людини (універсальний закон, підготовлений для людей) [7].

Беручи за основу базові цінності ЄС, у Раді Європи для їх співробітників до кваліфікаційних рамок було розроблено 22 компетентності та ключові цінності, що передбачали ідеальні моделі поведінки, погляди та принципи [6]. Визначено три групи цінностей: професіоналізм, добросовісність, повагу, кожна з яких охоплювала відповідні показники. Зокрема, діяти професійно означає бути відданим меті та цілям організації, прагнути досягти найвищих стандартів. Основними індикаторами професіоналізму є: урахування принципів, цінностей та місії організації; прагнення до досконалості; наполегливість у здобутті результатів; відповідальність за дії і прийняті рішення та проблеми, що виникли; визнання обмежень і систематичне прагнення їх усунути; подання хорошого прикладу для інших; провадження діяльності згідно з політикою і рішеннями, прийнятими керівництвом організації [там само].

Добросовісність відповідно до ухваленого рішення Ради Європи – це чесність та етичність у діях і прийнятті рішень, а також незалежність і неупередженість у роботі від впливу зовнішніх подій. До основних індикаторів віднесено: вибір етичного напрямку дій; відкритість та чесність у спілкуванні з іншими; провадження незалежної діяльності від зовнішніх подій; збереження нейтральності та об'єктивності; підтримка цінностей та принципів Ради Європи в повсякденній діяльності та поведінці; заохочення інших діяти принципово [там само].

Повага виявляється в співпраці, наданні допомоги іншим колегам; ставленні до всіх з гідністю, повагою та без дискримінації щодо расового, етнічного або національного походження, статі, вірування, способу життя, сексуальної орієнтації, інвалідності тощо. Серед основних індикаторів виділяються такі: справедливе та однакове ставлення до людей; ефективна робота в полікультурному середовищі з людьми усіх верств суспільства; розуміння вагомості значення різноманітності; співпраця, вміння слухати і чути людей та інформування колег; відкритість для різних поглядів; визнання та оцінювання особистого внеску колег; розуміння та підтримка колег у разі виникнення проблем [там само].

Ураховуючи зазначене, привертають увагу визначення цінностей, що представлені в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Зокрема вказується, що відносини між сторонами ґрунтуються на спільних цінностях, а саме: на повазі до демократичних принципів, верховенства права, ефективного врядування, прав людини і основоположних свобод, у тому числі прав осіб, які належать до національних меншин, недискримінації осіб, які належать до меншин, і

повазі до різноманітності, людської гідності та відданості принципам вільної ринкової економіки, які сприяють участі України в Європейських політиках [3].

Виключно важливим для нашого дослідження є цінності, що віддзеркалюються у галузі освіти. Так, у доповіді Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) представлено не лише основні цінності, з-поміж яких: відкритість (залучення всіх учасників до обговорення та спільного розуміння критичних глобальних проблем), сміливість (випробування традиційної мудрості, починаючи з власної), новаторство (визначення та розв'язання нових і довгострокових викликів), етичність (авторитет ОЕСР ґрунтується на засадах довіри, цілісності та прозорості) [5]. Ключовим у вирішенні проблеми ставлення до глобалізації ОЕСР визначено глобальні цінності та їх співвіднесення до системи освіти різних країн. Ураховуючи це, позитивним, на думку ОЕСР, буде включення в 2018 р. до Програми міжнародних оцінок студентів (PISA) рамкової програми глобальних компетентностей з метою оцінювання взаєморозуміння молоді про глобальні проблеми та їх ставлення до культурного розмаїття і толерантності.

Утім першими кроками на шляху до визначення цінностей стало поглиблене обґрунтування на семінарі Болонського процесу (2006 р., Ватикан) привабливості Європейського простору вищої освіти через необхідність визнання базовими цінностями академічну свободу та інституційну автономію університетів, що є ознакою демократичних суспільств [110] і залишається актуальною і до нині [4].

Наголошувалося, що цінності європейського університету становлять основу континенту і відображають культурну спадщину Європи та гуманізм на засадах людиноцентризму. Гуманізм просуває невід'ємні від вищої освіти цінності: гідність особистості, роль розуму та науки в удосконаленні світу, повагу до емпіричних знань, віру в прогрес та пошук істини без короткострокової вигоди. Крім того, саме в університетах заохочуються спільні цінності через навчання / викладання та дослідження. Щодо академічної свободи, то з одного боку – вона походить від базових цінностей, створених університетом. З іншого – викладачі мають враховувати потреби студентів, які можуть мати протилежні погляди, і саме академічна свобода орієнтує на пошук істини та розумний дискурс. Водночас привабливість Європейського простору вищої освіти неможлива без чіткого визначення цінностей, що характеризують університет [11].

Позитивне значення у визначенні цінностей мають єдність у різноманітності та різноманітність в єдності як спосіб сприяння взаємодії, міждисциплінарних досліджень та діалогу між різними культурними та релігійними традиціями. Необхідно також звернути увагу на етичну відповідальність в межах програм та дослідницьких проектів університету [там само].

Ураховуючи наведені ціннісні орієнтири, у Великій Британії Академією вищої освіти спільно з університетами затверджено Національну рамку професійних стандартів для викладачів вищої освіти (2011 р.), яка включає три виміри профілю сучасного викладача-лідера: сфера діяльності, основні знання, професійні цінності з відповідними дескрипторами. До професійних цінностей віднесено такі дескриптори: повага до кожного здобувача і різних навчальних спільнот; сприяння здобуттю вищої освіти та рівних можливостей студентів; використання фактичних даних результатів досліджень з викладання та постійного професійного розвитку викладача; розуміння контексту вищої освіти, застосування професійної практики [120].

В урядових інструкціях Шотландії щодо запровадження стандартів для педагогічної освіти, підкреслюється, що загальними для викладачів усіх рівнів та предметів (з незначними відмінностями), є взаємодія та взаємозалежність трьох вимірів компетентностей – цінностей, знань та навичок, кожен з яких має свої дескриптори [10].

Таким чином, у країнах ЄС система цінностей є основою демократичного суспільства, і входження України до ЄПВО зумовлює переосмислення традиційних і створення нових цінностей, що мають бути узгоджені з новітніми європейськими стандартами. До ключових цінностей фахівців згідно з нормативними документами європейських і міжнародних інституцій віднесено доброчесність, професіоналізм та повагу до різноманіття. У зарубіжних університетах цінності є важливим чинником професійної компетентності викладача, що співвіднесені з загальнолюдським, загальноєвропейським виміром; віддзеркалюють цінності університету; є невід'ємною складовою дуальності «викладач-дослідник»; реалізуються на засадах студентоцентрованого підходу та академічної доброчесності; виявляються через повагу до різноманітності тощо.

З огляду на висвітлений зарубіжний досвід ціннісних орієнтирів постає необхідність вивчення ціннісних компетентностей науково-педагогічних працівників як одного із складових внутрішнього забезпечення якості освіти у вітчизняному освітньому просторі.

Список використаної літератури

1. Комюніке конференції міністрів вищої освіти Європи, Берлін, 19 вересня 2003 року. [Електронний ресурс] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – К., 2003. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_754. **2. Про освіту** : Закон України. [Електронний ресурс] // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – К., 2017. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page>. **3. Угода** про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс] : ратифіковано Законом України від

16 верес. 2014 р. № 1678-VII // Законодавство України / Верхов. Рада України. – Текст. дані. – К., 2014. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011/. **4. Academic freedom and institutional autonomy – what role in and for the ehea?** Background document for the thematic session at the meeting of the Bologna Follow-Up Group, Bratislava, December 8 – 9, 2016. – Mode of access: http://media.ehea.info/file/20161208-09-Bratislava/12/8/BFUG_SK_ME_52_9_Fundamental_values_669128.pdf. **5. Better policies for better lives** The OECD at 50 and beyond. – Mode of access: <http://www.oecd.org/>. **6. Competency Framework and Core Values.** – Mode of access: <https://wcd.coe.int/com.intranet.InstraServlet?command=com.intranet.CmdBlobGet&SecMode=1&DocId=1113958&Usage=2>. **7. Definition** of the most basic European Values. – Mode of access: http://europaeschewerte.info/fileadmin/templates/Documents/ewdef_en.pdf. **8. European Values Study.** – Mode of access: <http://www.europeanvaluesstudy.eu>. **9. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG).** – К.: CS Ltd., 2015. – 32 p. **10. Supporting** teacher competence development for better learning outcomes. – 2012. – Mode of access: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/policy/school/doc/teachercomp_en.pdf. **11. The Cultural Heritage and Academic Values of the European University and the Attractiveness of the European Higher Education Area.** Final Report Summary and Synthesis of the Bologna Process Official Seminar, 30 March – 1 April 2006, Vatican City. – Mode of access: https://media.ehea.info/file/Academic_Values_2006/77/8/Holy_See_Seminar_final_report_582778.pdf. **12. The UK Professional Standards Framework for teaching and supporting learning in higher education.** – 2011. – Mode of access: <https://www.hefce.ac.uk/media/hefce/content/about/Staff,ands,structure/Board/2011/142/B83b.PDF>. **13. United Nations Competencies for the Future.** [Електронний ресурс]. – Mode of access: https://careers.un.org/lbw/attachments/competencies_booklet_en.pdf. **14. World Values Survey.** – Mode of access: <http://www.worldvaluessurvey.org/>.

Регейло І. Ю. Ціннісні компетентності науково-педагогічних працівників: зарубіжний досвід

У статті проаналізовано європейський досвід дослідження цінностей загалом та ціннісних компетентностей викладацького персоналу, зокрема, як одного зі складових внутрішнього забезпечення якості освіти. Розкрито важливість дослідження проблеми цінностей і ціннісних компетентностей особистості в європейському та світовому співтовариствах. Охарактеризовано модель компетентностей фахівців секретаріату Організації Об'єднаних Націй. Представлено базові цінності Європейського Союзу, Ради Європи, Організації економічного співробітництва та розвитку. Висвітлено цінності, що ухвалені в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Проаналізовано

підходи до визначення цінностей в університеті відповідно до Болонського процесу. Розглянуто професійні цінності викладача вищої освіти у Великій Британії.

Ключові слова: цінності, ціннісні компетентності, ключові цінності, науково-педагогічні працівники, викладацький персонал, університети.

Регейло И. Ю. Ценностные компетентности научно-педагогических работников: зарубежный опыт

В статье проанализированы европейский опыт исследования ценностей в целом и ценностных компетенций преподавательского персонала, в частности, как одного из составляющих внутреннего обеспечения качества образования. Раскрыто важность исследования проблемы ценностей и ценностных компетенций личности в европейском и мировом сообществах. Охарактеризованы модель компетенций специалистов секретариата Организации Объединенных Наций. Представлены базовые ценности Европейского Союза, Совета Европы, Организации экономического сотрудничества и развития. Освещены ценности, принятые в Соглашении об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом. Проанализированы подходы к определению ценностей в университете в соответствии с Болонским процессом. Рассмотрены профессиональные ценности преподавателя высшего образования в Великобритании.

Ключевые слова: ценности, ценностные компетентности, ключевые ценности, научно-педагогические работники, преподавательский персонал, университеты.

Reheilo I. Value Competences of Academic Staff: Foreign Experience

The European experience of studying the academic staff values (in general) and value competences (in particular), as one of the internal quality assurance in education components, is analyzed in the article. The importance of studying the problem of values and value competences of personality in the European and world community is revealed. The model of the United Nations Secretariat staff competences is characterized. The basic values of the European Union, the Council of Europe, Organization for Economic Cooperation and Development are presented. The values approved in the EU-Ukraine Association Agreement are highlighted. The approaches to define the academic values according to the Bologna process are analyzed. The professional values of the UK academic staff engaged in teaching in higher education are considered.

Key words: values; value competences; key values; academic staff; universities.

Стаття надійшла до редакції 04.09.2017 р.

Прийнято до друку 24.11.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.